

mgr Renata Maria Żegunia

Toruń, 22 sierpnia 2021 r.

Wydział Nauk Historycznych

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

Brygadowe Koło Młodych „Pogoń” 1949-1967 (2015)

(Promotor: prof. dr. hab. Wanda K. Roman)

Celem głównym rozprawy jest przedstawienie całości dziejów BKM „Pogoń” począwszy od genezy tkwiącej w sytuacji polskiej emigracji wojennej, działalności władz uchodźczych oraz polskich organizacji kombatanckich w Wielkiej Brytanii po zakończeniu II wojny światowej, poprzez okoliczności i uwarunkowania powołania organizacji, jej działalność i dorobek w kontekście dziejów PSZ na Zachodzie i powojennych losów ich żołnierzy, po stopniowo następujący spadek aktywności po rozłamie na dwa ugrupowania i wreszcie symboliczne istnienie po przekazaniu kierownictwa do kraju.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii. Rozdział pierwszy pt. *Polskie środowiska kombatanckie w Londynie po zakończeniu wojny i ich wpływ na politykę wojskową Prezydenta i Rządu na Uchodźstwie* ma charakter wprowadzający, w którym przedstawiono proces kształtowania się polskiej rzeczywistości emigracyjnej w nowych warunkach politycznych po zakończeniu wojny. Stopniowo, jeszcze przed ostateczną demobilizacją PSZ, zaczęto tworzyć struktury kombatanckie, początkowo na terenie Wielkiej Brytanii, a później i w innych krajach, poszukujące swojego miejsca w powojennej rzeczywistości, w tym także sposobów na podtrzymanie tradycji wojskowych. Z uwagi na okoliczność, iż powojenne położenie Polski uznano za kolejny akt niewoli narodowej, za niezbędne uznano podjęcie przygotowań do wyzwolenia, a więc tworzenie warunków do restytucji polskiej armii na wypadek, gdy powstaną warunki do podjęcia walki o wyzwolenie. Zgodnie z tradycją ideową polskiej emigracji niepodległościowej uznawano, iż sposobność taką stworzy zasadniczy konflikt między Zachodem a ZSRR, oznaczający kolejny konflikt światowy. Kwestie powyższe ukazano na tle ogólnych procesów przemian i przewartościowań w polskich władzach na uchodźstwie, a w szczególności władz wojskowych oraz ich postaw i decyzji.

W rozdziale drugim pt. *Powołanie Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” w świetle koncepcji restytucji polskich sił zbrojnych, jego organizacja, cele i zadania* przedstawiono genezę BKM „Pogoń” zrodzoną jako inicjatywę byłych żołnierzy 1. Dywizji Piechoty Legionów zmierzającą do odbudowy wśród młodzieży tradycji legionowych, stawiającą sobie za cel odbudowę Polski w granicach określonych w traktacie ryskim na wschodzie i

powojennej granicy z Niemcami na Odrze i Nysie na Zachodzie oraz uwzględniających aneksję Zaolzia w 1938 r. Omówiono rachuby na wybuch III wojny światowej mającej stworzyć warunki do rzeczywistego wyzwolenia kraju i rozprawienia z winnymi „zaprzędania Moskwie”, a także włączenia odtworzonego wojska polskiego w struktury euroatlantyckie. Przybliżona została postać ppłk. Zygmunta Czarneckiego – przywódcy, inspiratora oraz głównego organizatora BKM „Pogoń”, uznającego demobilizację PSZ jako rozbrojenie polskiego żołnierza przed osiągnięciem przez niego podstawowego celu – wyzwolenia kraju – i nawołującego do restytucji PSZ na Zachodzie. Przedstawiono okoliczności powołania organizacji, przebieg prac nad statutem, zasady rekrutacji członków, jej strukturę organizacyjną oraz obsadę kadrową, cele i zadania nowo powstałego koła i jego zasady ideowe oraz programowe, a także podstawy finansowe działalności. Przedmiotem analizy były tu również koncepcje polityczne i wojskowe komendanta Czarneckiego wynikające ze sprzeciwu wobec wyników II wojny światowej oraz demobilizacji PSZ oraz przekonania o konieczności i możliwościach restytucji polskiego wojska na Zachodzie na wypadek wybuchu III wojny światowej celem wyzwolenia Polski.

Rozdział trzeci pt. *Działalność Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” w latach 1949 – 1967* zawiera się w ramach chronologicznych wyznaczonych przez powstanie organizacji do chwili rozłamu w strukturach wewnętrznych „Pogoni”. Przedstawiona w nim została działalność statutowa BKM związana z wyszkoleniem wojskowym, w tym organizacja i przebieg zajęć oraz współpraca ze strukturami wojskowymi krajów NATO. „Pogoń” jako organizacja prowadziła działalność informacyjną i propagandową, zatem dokonano charakterystyki różnorodnych działań służących propagowaniu i popularyzowaniu koncepcji polityczno-wojskowych oraz dorobku wydawniczego, ze szczególnym uwzględnieniem publikacji ppłk Czarneckiego. Poddano analizie oceny działalności BKM dokonywane przez władze na uchodźstwie oraz środowiska kombatanckie – od wręcz entuzjastycznej akceptacji po krytyczny sceptycyzm. Podjęto problem podziału we władzach emigracyjnych, który istotnie wpłynął zwłaszcza na polityczne uwarunkowania działalności BKM „Pogoń”. Dokonano również rekonstrukcji i oceny obrazu BKM „Pogoń” widzianego przez służby wywiadowcze PRL – jako część obozu wroga, którego trzeba aktywnie zwalczać.

Kończy rozprawę rozdział czwarty pt. *Rozłam Brygadowego Koła Młodych „Pogoń” i jego skutki*. Obejmuje on zagadnienia dotyczące przyczyn, które doprowadziły do rozłamu w „Pogoni”, w tym ogólnych – zewnętrznych, jak funkcjonowanie struktur emigracyjnych oraz podział na stronników Augusta Zaleskiego i Rady Trzech i taktyka podwójnego podporządkowania dla utrzymania jedności w odtwarzanych strukturach wojskowych oraz czynników wewnętrznych i głęboko osobistych, jak postawa Zygmunta Czarneckiego i przyjęcie nominacji generalskiej z rąk Augusta Zaleskiego. Przedstawiono symptomy kryzysu organizacji, wydarzenia prowadzące do powstania dwóch organizacji: kontynuacji BKM „Pogoń” pod komendą Stanisława Mayera oraz powołanej w nowych okolicznościach przez Czarneckiego Polskiej Organizacji Wojskowo Niepodległościowej „Pogoń”. Przedmiotem omówienia stała się działalność tak jednej, jak i drugiej organizacji, aż do kresu każdej.



Abstract of the doctoral dissertation entitled

The Brigade's Youth Circle "Pogoń" 1949-1967 (2015)

(Supervisor: Professor Wanda K. Roman)

The main objective of this dissertation is to present the whole history of the Brigade's Youth Circle "Pogoń", beginning with its origins in the situation of Polish wartime emigration, the activities of the authorities in exile and Polish veterans' organizations in Great Britain after the end of World War II, through the circumstances and conditions under which the organization was established, its activities and achievements in the context of the history of the Polish Armed Forces in the West and the post-war fate of its soldiers, to the gradual decline in activity after the split into two groups and, finally, to its symbolic existence after handing over the management to Poland.

The dissertation consists of an introduction, four chapters, a conclusion and a list of references. The first chapter entitled *Polish Veterans' Circles In London After The End Of The War And Their Influence On The Military Policy Of The President And The Government In Exile* is of an introductory character, which presents the process of shaping the Polish reality in exile in the new political conditions after the end of the war. Gradually, even before the final demobilisation of the Polish Armed Forces, veterans' structures started to be created, initially in Great Britain and later also in other countries, searching for their place in the post-war reality, including also ways to maintain military traditions. Due to the fact that the post-war situation of Poland was regarded as another act of national captivity, it was deemed necessary to undertake preparations for liberation, i.e. to create conditions for the restitution of the Polish army in case the conditions for fighting for liberation would arise. In line with the ideological tradition of the Polish independence emigration, it was believed that such an opportunity would be created by a fundamental conflict between the West and the USSR, meaning another world conflict. The above issues were presented against the background of the general processes of change and re-evaluation in the Polish authorities in exile, particularly the military authorities and their attitudes and decisions

The second chapter entitled *Establishment Of The Brigade's Youth Circle "Pogoń" In The Light Of The Concept Of The Restitution Of The Polish Armed Forces, Its Organization, Goals And Tasks* presents the genesis of the Brigade's Youth Circle "Pogoń" conceived as an initiative of former soldiers of the 1st Infantry Regiment of the Legions, aiming at the restoration of Legion traditions among the youth, aiming at the restoration of Poland within the borders defined by the Treaty of Riga in the East and the post-war border with Germany on the Oder and Neisse Rivers in the West, as well as taking into account the annexation of Zaolzie in 1938. The figure of Lt. Col. Zygmunt Czarnecki - the leader, inspirer and main organizer of the Brigade's Youth Circle "Pogoń", who regarded demobilization of the Polish

Armed Forces as disarming of the Polish soldier before achieving the basic goal - liberation of the country - and called for restitution of the Polish Armed Forces in the West, is presented. The circumstances of the creation of the organization, the course of work on the statute, the principles of recruiting members, its organizational structure and staffing, the aims and tasks of the newly-established circle and its ideological and programme principles, as well as the financial basis of its activities are all presented. Also analysed here are Commander Czarnecki's political and military concepts stemming from his opposition to the results of World War II and the demobilisation of the Polish Military Organization, as well as his belief in the necessity and possibilities of reinstating the Polish army in the West in the event of World War III in order to liberate Poland.

The third chapter entitled *The Activities Of The Brigade's Youth Circle "Pogoń" In The Years 1949-1967* is contained within the chronological framework of the founding of the organization until the split in the internal organizational structures of "Pogoń". It presents the statutory activities of the Brigade's Youth Circle related to military training, including the organization and course of activities and cooperation with military structures of NATO countries. "Pogoń" as an organization carried out information and propaganda activities, so various activities for the propagation and popularization of political-military concepts and publishing achievements were characterized, with special emphasis on Lt. Col. Czarnecki's publications. The analysis is made of the evaluations of the Brigade's Youth Circle's activities made by the authorities in exile and the veterans' circles - from almost enthusiastic acceptance to critical scepticism. The problem of division in the authorities in exile, which had a significant influence on the political conditions of the Brigade's Youth Circle "Pogoń" activities, is discussed. There is also a reconstruction and evaluation of the image of the Brigade's Youth Circle "Pogoń" as seen by the intelligence services of the People's Republic of Poland - as part of the enemy camp, which must be actively fought.

The dissertation ends with the fourth chapter entitled *The Breakup Of The Brigade's Youth Circle "Pogoń" And Its Consequences*. It covers issues concerning the causes that led to the split in "Pogoń", including general external factors, such as the functioning of emigration structures and the division into supporters of August Zaleski and the Council of Three, as well as the tactic of double subordination to maintain unity in the recreated military structures, and internal and deeply personal factors, such as Zygmunt Czarnecki's attitude and his acceptance of the nomination to the rank of General from the hands of August Zaleski. Symptoms of an organizational crisis are presented, as well as the events leading to the creation of two organizations: the continuation of the Brigade's Youth Circle "Pogoń" under command of Stanisław Mayer, and the Polish Military and Independence Organization "Pogoń" founded in new circumstances by Czarnecki. The subject of discussion was the activity of both organizations, up to the end of each of them.

Gen. Józef Biegański